

АНЂЕЛКА ПЕЈОВИЋ. 2015. *КОНТРАСТИВНА ФРАЗЕОЛОГИЈА ШПАНСКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА*. КРАГУЈЕВАЦ: ФИЛОЛОШКО-УМЕТНИЧКИ ФАКУЛТЕТ. 252 СТР.*

Иако питања фразеологије изискују дуготрајна испитивања на која је некад немогуће дати коначан одговор, у литератури су интересовања за ову област и даље жива, а с обзиром на тенденцију учења језика, приступ фразеолошким јединица у контрастивној димензији, као и стварање адекватних речника, представљају непресушну потребу лингвистичке теорије и праксе. У том смислу, у домаћин науци издваја се хиспанисткиња проф. др Анђелка Пејовић са Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу, која више од десет година проучава контрастивну фразеологију српског и шпанског језика, са нарочитим освртом на примену у методици наставе шпанског као страног, али и у преводној лексикографској пракси. О достигнућима ове ауторке говори и чињеница да је у студијски програм хиспанистике и докторских студија увела курсеве фразеологије и преводне лексикографије. Након више него успешне књиге *La Colocabilidad de los verbos en español: con ejemplos contrastivos en serbio* (2010), у издању ФИЛУМ-а а у оквиру пројекта *Динамика структура савременог српског језика* (178014), пред читаоцима се налази нова књига *Контрастивна фразеологија шпанског и српског језика*. Да је реч о више него озбиљном штиву, говоре и рецензенткиње монографије Ј. Филиповић, Ј. Маркич, као и најеминентнији истраживач домаће фразеологије Д. Мршевић Радовић.

Након поглавља *Уводна реч* (9–10) и *Списак скраћеница* (11), следе: *Теоријска разматрања* (13–73), *Лексичко-семантичка истраживања* (75–138), *Семантичка истраживања* (139–165), *Етнолингвистичка истраживања* (167–220) и *Закључна разматрања* (221–222), иза чега ауторка даје *Регистар фразема* (223–237) и *Регистар пословица* (239–252).

Надовезујући се на две богате лингвистичке традиције, ауторка у првом поглављу издваја опште црте фразеолошких јединица (вишечланост, институционализованост, стабилност, идиоматичност, учесталост итд.), те разматра фразеолошки континуум: на скали фразеологизовања јединица лексикона постоји кретање од центра ка периферији – од фразеологизованих

* Приказ је урађен у оквиру пројекта 178014: *Динамика структура савременог српског језика*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

до степена непрозирности. Долази се до закључка да се степен идиоматичности може пратити од колокација преко стереотипних поређења, све до семантички најзатворенијих структура. Ауторка илуструје са више примера како колокације могу бити потенцијална база фразема.¹ Занимљиво је осврнути се на тумачење пословица. Усвајајући запажања шпанске и српске лингвистике, ауторка истиче три процеса настанка фразема од пословица: редукција првог дела пословице (*Оде на јазму као алва* → *као алва*), редукција другог дела (*Млати језиком као плиска репом* → *млатити језиком*), редукција на нивоу целе реченице (*Бисер не ваља пред свиње бацати* → *бацати бисере пред свиње*).

Друго поглавље састоји се из четири пододељка: *Фраземи засновани на кинезичким покретима*, *Фраземи с кулинарском компонентом*, *Фраземи с кулинарском компонентом: црно на бело* и *Културеме унутар фразема и фраземи као културеме*. У првом пододељку ауторка испитује кинезичке фраземе, са акцентом на изразима са називом дела тела (*morderse la lengua* – *угристи се за језик*), те – полазећи од теорије концептуалног значења – групише их према вредностима заснованим на психичким реакцијама и особинама човека (нпр. „надање” – *cruzar los dedos* и *држати палчеве*). У другом пододељку разматра се кулинарска компонента у фраземама. Након лексичко-семантичке анализе, ауторка ће у оквиру истраживања концептуалног значења јединице класификовати на: (1) радње, (2) стања, расположења, (3) међусобне односе, (4) људске особине, (5) особине ствари, појава и (6) остала значења. Код сваког од ових концепата одређене су и семантичке групе: нпр. у класи *људске особине*, подгрупа фразема који се односе на карактерне особине (*бити у свакој чорби мирођија* и *perejil de todas las salsas (de todos los guisos)* [‘першун у свим сосевима, у сваком куваном јелу’]).² У трећем пододељку проматра се употреба боја. У оквиру црне боје, издваја се низ неподударана између два језика: иако има сличности, ауторка напомиње да се у шпанском језику црном бојом означавају ‘љутња’, ‘гнев’, ‘бес’ (нпр. *ponerse negro*, ‘разљутити се, разбеснети се, разгневити се’), а у српском језику ‘срамота’ и ‘непоштење’ (*црн образ*) и ‘смрт’ (*бити под црном земљом*). Ауторка закључује да формирање фразема потиче од блискости српске и шпанске културе, које се могу посматрати у контексту европског

¹ „Сачекај, треба да ставим катанац на бицикл” и „Држава ставља катанац на комисионе” (37).

² Буквални преводи дати су под једноструким наводницима.

идентитета. Четврти пододељак може се сматрати једним од најбитнијих у књизи, и у њему ауторка уводи термин *култураема*, потекао иначе из студија о превођењу. Пратећи транслатолошку литературу, ауторка наводи домене из којих потичу култураеме (нпр. материјална култура), истичући притом да се култураеме лако препознају када се односе на друштвене појаве које не постоје у другој култури (реалија). Статус култураема могу имати и лексеме које су фреквентне и које постоје у многим језицима, али их употреба у одређеним контекстима чини специфичним у одређеној култури. Осим култураеме као саставног дела фразема (*бистар као боза*), цели фраземи могу бити култураеме. Неки од фразема са културомом могу имати парцијални еквивалент у шпанском језику који не поседује културему: *дати погачу за проју – dar gato por liebre* (‘дати мачку за зеца’). Занимљиви су и примери фраза заснованих на друштвено-историјским дешавањима: *касно Марко на Косово стиже – a buenas horas, mangas verdes* (‘у добре сате, зелени рукави’). Ауторка закључује да је у одређивању фразема као култураема могуће укључити два критеријума: (1) значење које се различито концептуализује у језицима; (2) лексички састав лексема, етимологија и условљеност историјским дешавањима. У првом случају, реч је о култураемама у ширем смислу, те је њихов број у контрастивном односу већи; у другом – тај број опада. Ауторка не даје коначно решење, али истиче да приликом употребе једног фразема говорници не размишљају о структури и пореклу тог фразема, већ о значењу.

Треће поглавље састоји се из одељака: *О вишезначности у фразеологији и Проблеми еквиваленције: вишезначност и лажни фразеолошки пријатељи*. У првом одељку аутора проматра вишезначност у фразеологији, указујући на то да фраземи ретко развијају више од два значења. Најдоминантнији процес је метафора, а у неким случајевима изведена значења добијају нову прагматичку вредност.³ У другом одељку ауторка испитује вишезначност лажних фразеолошких пријатеља, делећи их у три групе: (1) фраземи истоветне структуре а (делимично) различитог значења (у једном језику има више значења него у другом), (2) фраземи сличне структуре а различитог значења (елементи припадају истом семантичком пољу), (3) фраземи делимично сличне

³ Нпр. *далеко стићи*: 1. „постићи велики успех у животу”, 2. „осрамотити себе и свој род” – у другом значењу иронично.

структуре, истог значења а различите употребне вредности (прагматички лажни пријатељи) (денотативно значење исто, али се конотативно разликује).⁴

У четвртог поглављу разматрају се паремije и фраземи као етнолингвистичко наслеђе. Ауторка проучава неколико концепата: хлеб, родбинске односе, називе националности, етничких група и професија, естетске и етичке вредности. Овде се издваја тумачење стереотипа везаних за етнике и професије: вредности оваквих обрта често су негативне, што најпре важи за стереотипна поређења – *псовати као кочијаш* и *jurar como un carretero*.

У закључку ауторка проговара о неопходном интердисциплинарном приступу фразеологији, у блиској вези са лексикологијом, семантиком, корпусном лингвистиком, прагматиком итд. За будућа истраживања она предлаже испитивање творбеног потенцијала, али и укључивање прагматичког критеријума, који може открити развијање нових значења у контексту. Контрастивно истраживање је показало да већина феномена изискује ономазиолошки приступ: од значења и формирања концепата дошло би се до форми, а крајње исходиште омогућило би разоткривање већег броја еквивалената.

Монографија *Контрастивна фразеологија шпанског и српског језика* може послужити као узор како осветлити различите аспекте задате тематике применом различитих приступа, метода и критеријалних параметара. У њој се располаже референцама како из лингвистичке србистике и хиспанистике, тако и општелингвистичке, културолошке и транслатолошке теорије. Проф. Пејовић показује да влада апаратуром савремених теорија, али не само позивањем на релевантну литературу, већ и применом и разрадом теоријских постулата на обимном корпусу. Ауторка је на корпусу од преко 400 фразема у шпанском, 580 у српском, те преко 240 пословица у шпанском и 260 у српском – ексцерпираних из фразеолошких и општих једнојезичних српских и шпанских речника – спровела детаљну анализу укрштајући разнолике критеријуме, али и приступајући са различитих аспеката: осим лексичко-семантичког, са аспекта синтаксе и творбе, често укључујући анализу

⁴ Нпр. (1) *perder la cabeza* – *изгубити главу*: српски језик поседује и значење „(по)гинути”; (2) *calentar el blanco/el asiento* (‘(за)грејати клупу/седиште’) – *загрејати столицу* : „заузети место или положај и не радити ништа” – „провести дужи временски период на каквом послу, радити марљиво, учити напорно”; (3) *касно Марко на Косово стиже* – *a buenas horas, mangas verde*: први је израз жаљења, други иронични).

семантичко-прагматичких особености, те када је он био недовољан, у контексту концептуалне анализе. Смена ових приступа подразумевала је и проматрање у светлу етнолингвистичке и општекултуролошке анализе, нарочито у испитивању културама и паремија, те је доминантно синхронијска контрастивна анализа употпуњена неопходним чињеницама из дијахроније. Ауторка се није задржала само на плану дескрипције, већ је настојала да понуди објашњења за одређене семантичко-прагматичке особености, или њихову дистрибуцију у језику. Важност ове књиге огледа се и у проматрању граничних случајева, изучаваних у оквиру фразеолошког континуума, нарочито у објашњавању паремија и културама.

Не само да ова књига даје увод и опис контрастивне фразеологије српског и шпанског језика, она покреће и нова питања и даје предлоге за будућа истраживања концептуалних вредности двају језика, статуса културама и паремија. С обзиром на студиозно обрађену и богатом библиографијом поткрепљену анализу, може се поздравити излазак из штампе ове књиге, важне за испитивање контрастивне фразеологије, али и као могућег полазног теоријског концепта у сродним контрастивним истраживањима.

Стефан Тодоровић
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
stodorovic@rocketmail.com